

OŚRODEK
ROZWOJU
EDUKACJI

Ewa M. Szumilas, Małgorzata Czopińska
Agnieszka Karczewska-Gzik

**Model współpracy
instytucji i placówek oświatowych
realizujących kształcenie dzieci i młodzieży
ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi**

Redaktor prowadzący
Agnieszka Karczewska-Gzik

Redakcja językowa i korekta
Katarzyna Gańko

Opracowanie graficzne i skład
Barbara Jechalska

Ilustracja
Aneta Witecka
.../Fotolia.com

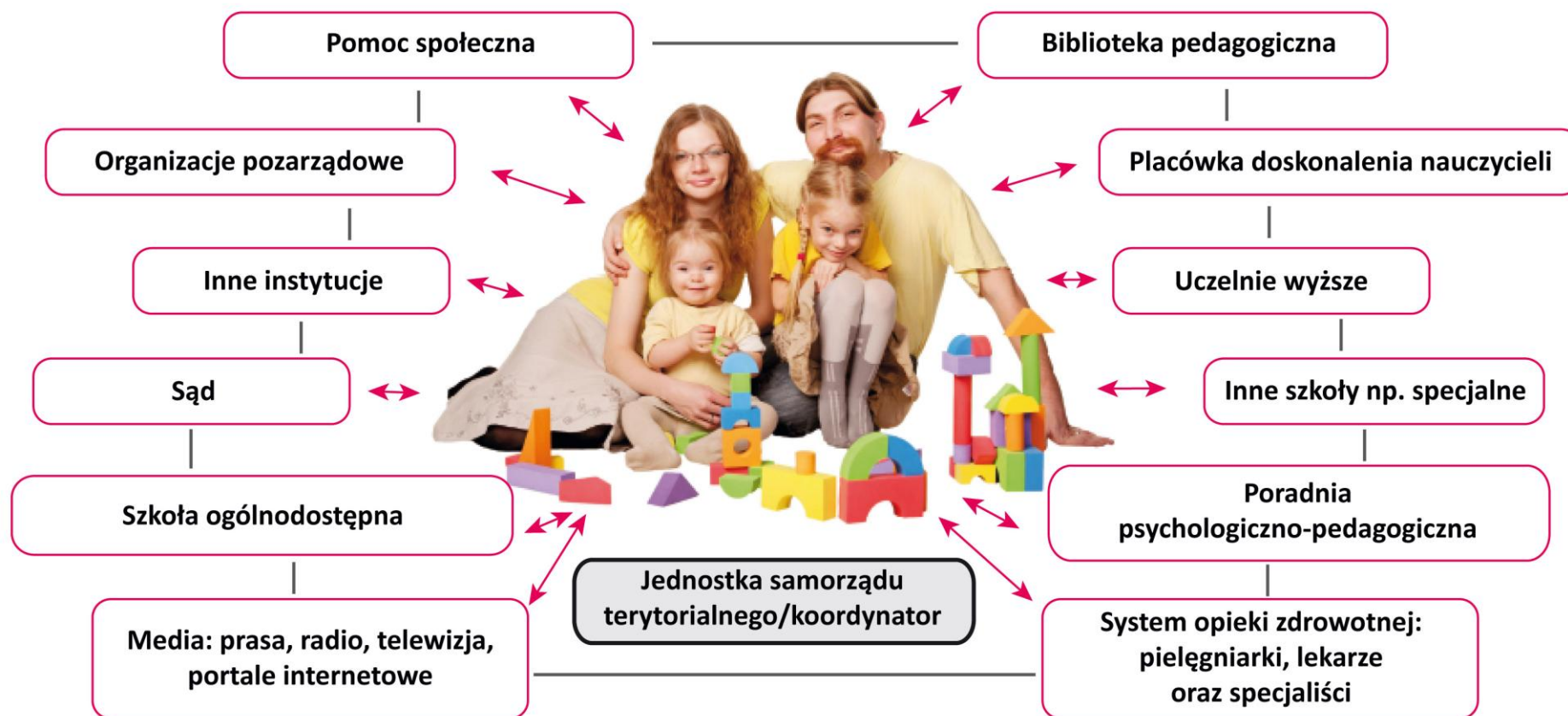
© Copyright by Ośrodek Rozwoju Edukacji
Warszawa 2015

Ośrodek Rozwoju Edukacji
Aleje Ujazdowskie 28
00-478 Warszawa
www.ore.edu.pl
tel. 22 345 37 00
fax 22 345 37 70

Spis treści

Wstęp.....	4
Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.....	5
Założenia modelu.....	6
Etapy wdrażania modelu	6
Korzyści z wprowadzenia modelu	12
Zakończenie	12
Bibliografia i podstawa prawna	12

„Model współpracy instytucji i placówek oświatowych realizujących kształcenie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi”

Wstęp

Model współpracy szkoły ogólnodostępnej z instytucjami i organizacjami pozarządowymi ma na celu wzmocnienie efektywności działań realizowanych na rzecz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (SPE) oraz ich rodzin (por. MEN, 2013).

Istotą modelu jest stworzenie koalicji szkół, instytucji i organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz ich rodzin. Inicjatorem jest jednostka samorządu terytorialnego (JST), która ma najpełniejszą informację o zadaniach realizowanych przez placówki oświatowe oraz instytucje i organizacje pozarządowe działające w środowisku lokalnym.

Proponowany model jest wynikiem pracy zespołu, w skład którego weszli: nauczyciele, dyrektorzy szkół, pracownicy kuratorium oświaty, pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych, doradcy metodyczni, pracownicy naukowo-dydaktyczni wyższych uczelni, nauczyciele konsultanci z wojewódzkich ośrodków doskonalenia nauczycieli, doradcy metodyczni z powiatowych ośrodków doradztwa i doskonalenia nauczycieli, przedstawiciele Warszawskiego Centrum Innowacji Edukacyjno-Społecznych i Szkoleń, przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego.

Główną ideą modelu jest efektywne wsparcie dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej poprzez podejmowanie spójnych działań umożliwiających tworzenie ponadstandardowych rozwiązań.

Priorytetem zespołu było opracowanie propozycji modelowego funkcjonowania współpracy szkoły ogólnodostępnej z instytucjami i organizacjami pozarządowymi wspierającymi dzieci i młodzież ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz ich rodziny. Założono, że współdziałanie ma charakter partnerski, a działania są planowane, organizowane i realizowane z perspektywy wspólnego celu.

Weryfikacji modelu służyły działania pilotażowe, przeprowadzone w roku szkolnym 2014/2015 w sześciu jednostkach samorządu terytorialnego.

Dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach zapisano:

par. 3.1. „Pomoc psychologiczno-pedagogiczna udzielana uczniowi w przedszkolu, szkole i placówce polega na rozpoznawaniu i zaspokajaniu indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych ucznia oraz rozpoznawaniu indywidualnych możliwości psychofizycznych ucznia, wynikających w szczególności:

1. z niepełnosprawności;
2. z niedostosowania społecznego;
3. z zagrożenia niedostosowaniem społecznym;
4. ze szczególnych uzdolnień;
5. ze specyficznych trudności w uczeniu się;
6. z zaburzeń komunikacji językowej;
7. z choroby przewlekłej;
8. z sytuacji kryzysowych lub traumatycznych;
9. z niepowodzeń edukacyjnych;
10. z zaniedbań środowiskowych związanych z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi;
11. z trudności adaptacyjnych związanych z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą”.

Wspólną cechą wszystkich uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi jest niemożność sprostania obowiązującym wymaganiom programowym. Zwykle mają oni trudności w uczeniu się i „potrzebują specjalnego programu nauczania, specjalnych metod nauczania, specjalnie przygotowanych nauczycieli, specjalnego systemu wymagań i oceniania, specjalnych rozwiązań organizacji nauczania” (Bogdanowicz, 1995).

Są to uczniowie z różnego typu deficytami rozwojowymi, w tym zdrowotnymi i środowiskowymi, lub dzieci wybitnie uzdolnione, które mają trudności z realizacją wymagań programowych. Wśród nich jest grupa dzieci z trwałą lub okresową niezdolnością do wypełniania ról społecznych z powodu stałego lub

długotrwałego naruszenia sprawności organizmu, w szczególności powodującą niezdolność do pracy i uczestnictwa w życiu społecznym¹.

Założenia modelu

Realizacja modelu umożliwia:

- inicjowanie przez samorząd terytorialny koalicji na rzecz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz ich rodzin;
- integrację działań szkół, instytucji i organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży ze SPE i ich rodzin;
- zwiększanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Etapy wdrażania modelu

Realizacja modelu przebiega pięcioetapowo, z uwzględnieniem wzajemnego uzupełniania się podejmowanych kolejno działań.

Etap pierwszy – rozpoznanie/diagnoza

Obejmuje rozpoznanie przez jednostkę samorządu terytorialnego potrzeb szkół ogólnodostępnych oraz zasobów instytucji i organizacji pozarządowych działających na rzecz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i ich rodzin.

Na tym etapie konieczne jest określenie:

- potrzeb szkół ogólnodostępnych w zakresie kompleksowego wsparcia uczniów ze SPE oraz ich rodzin;
- liczby dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (w tym z orzeczeniami i opiniami), wymagających działań pomocowych wykraczających poza możliwości rozwiązania na poziomie szkoły;
- zasobów instytucjonalnych, osobowych, materialnych.

¹ Szczegółowe zasady określone w ustawie z dn. 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz.U. z 1997 r. nr 123 poz. 776 z późn.zm., [tekst jednolity](#)).

Rozpoznanie zasobów polega na:

- zasoby instytucjonalne – przygotowaniu wykazu instytucji mogących działać w celu rozwiązania zidentyfikowanego problemu;
- zasoby osobowe – sporządzeniu listy specjalistów zaangażowanych w udzielanie wsparcia dzieciom i młodzieży ze SPE na terenie jednostki samorządu terytorialnego;
- zasoby materialne – sprecyzowaniu, jaki rodzaj wsparcia może zaoferować każda z instytucji i organizacji pozarządowych.

Etap drugi – powołanie koordynatora i określenie jego zadań

Koordynatora współpracy szkół ogólnodostępnych z instytucjami i organizacjami pozarządowymi działającymi w środowisku lokalnym powołują władze samorządowe.

Do zadań koordynatora należą:

- powołanie grupy wsparcia (złożonej z przedstawicieli szkół, instytucji i organizacji pozarządowych działających w zakresie wsparcia dziecka ze SPE i jego rodziny, wyznaczonych przez osoby zarządzające) o stałym składzie;
- prezentowanie wyników diagnozy potrzeb szkół ogólnodostępnych oraz zasobów instytucji i organizacji pozarządowych;
- przedstawienie założeń modelu szkołom ogólnodostępnym, instytucjom i organizacjom pozarządowym działającym na terenie jednostki samorządu terytorialnego;
- organizowanie spotkań grupy wsparcia – raz w miesiącu;
- inicjowanie nowych rozwiązań w zakresie wsparcia dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i ich rodzin;
- bieżące analizowanie wprowadzanych rozwiązań oraz ocenianie ich efektywności w trakcie spotkań z przedstawicielami instytucji;
- gromadzenie danych, które będą podstawą do sporządzenia raportu zawierającego wnioski i rekomendacje z realizacji działań w ramach modelu w JST.

Etap trzeci – działanie grupy wsparcia

W proponowanych działaniach dominują metody aktywizujące, realizowane zespołowo. Ich wybór uzależniony jest od rodzaju problemu, zasięgu działań i liczby osób zaangażowanych w jego rozwiązanie. Są to m.in.:

- dyskusje panelowe,
- burza mózgów,
- mapy mentalne,
- rozmowy indywidualne z osobami objętymi wsparciem i proponującymi wsparcie,
- negocjacje czy mediacje,
- działania interwencyjne.

Działania w ramach modelu przebiegają na dwóch poziomach grupy wsparcia:

- **poziom 1.** – cykliczne, comiesięczne spotkania wszystkich członków grupy wsparcia prowadzone przez koordynatora (grupa 1.);
- **poziom 2.** – spotkania członków grupy wsparcia zaangażowanych w rozwiązanie konkretnych problemów na poziomie szkoły, instytucji lub organizacji (grupa 2.).

Poziom 1.

Opis działań koordynatora

- Powołanie grupy wsparcia (złożonej z przedstawicieli szkół, instytucji i organizacji pozarządowych działających w zakresie wsparcia dziecka ze SPE i jego rodziny).
- Ustalenie organizacji i harmonogramu spotkań po pierwszym spotkaniu grupy wsparcia.
- Organizowanie cyklicznych, comiesięcznych spotkań członków grupy wsparcia w celu omówienia najczęściej pojawiających się problemów, których nie są w stanie rozwiązać na poziomie własnej instytucji, oraz określenia obszarów wzajemnego wsparcia.
- Dokumentowanie spotkań grupy wsparcia (przez koordynatora lub osobę przez niego wyznaczoną).

Koordynator grupy wsparcia dokonuje analizy dokumentów przebiegu procesu wsparcia w celu uzyskania informacji dotyczącej efektywności współpracy między instytucjami zaangażowanymi w zwiększanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wspierania ich rodzin. Zebrane informacje powinny być wykorzystane podczas planowania działań samorządu w kolejnym roku budżetowym.

Przykład działań

Problem: zagrożenie uczniów demoralizacją i wypadnięciem z systemu edukacyjnego na poziomie gimnazjum.

Skład grupy wsparcia – wszyscy członkowie grupy.

Plan działania:

1. Koordynator przedstawia członkom grupy problem zgłoszony przez dyrektora gimnazjum (uczeń z niepowodzeniami edukacyjnymi zagrożony niedostosowaniem społecznym).
2. Członkowie grupy analizują zgłoszony problem i opracowują wspólny kierunek działań. Doprecyzowują szczegóły zadań:
 - a) powołanie zespołu składającego się z przedstawiciela szkoły, poradni psychologiczno-pedagogicznej, ośrodka pomocy społecznej, policji, sądu w celu rozwiązania zgłoszonego problemu;
 - b) określenie czasu realizacji zadań przez poszczególne osoby;
 - c) wskazanie miejsca spotkania – siedziba szkoły.
3. Każda kolejna część spotkania cyklicznego jest poświęcona omówieniu problemu wskazanego w harmonogramie zagadnień przyjętym na pierwszym spotkaniu. Dotyczy spraw, które w danym środowisku lokalnym są trudne do rozwiązania i wymagają podjęcia wspólnych działań.
4. Członkowie grupy omawiają wszystkie pomysły na rozwiązanie problemu i zapisują je w formie „katalogu propozycji”, tak aby w sytuacji wystąpienia danej trudności móc z nich skorzystać.
5. Do czasu kolejnego spotkania członkowie grupy realizują bieżące zadania zawodowe i jednocześnie z pozostałymi współpracownikami szukają jeszcze innych rozwiązań lokalnych problemów, które przedstawiają na forum grupy (każdy pomysł jest dobry!).
6. Podczas następnego spotkania koordynator informuje członków grupy o efektach podjętych działań (realizowanych na poziomie 2.) i inicjuje dyskusję na ten temat. Członkowie grupy kolegiałnie decydują, czy przyjęte rozwiązanie można/należy uznać za modelowe.

Poziom 2.

W przypadku braku możliwości rozwiązania problemu konkretnego dziecka i jego rodziny na poziomie szkoły czy instytucji osoba zarządzająca (dyrektor) w porozumieniu z koordynatorem grupy wsparcia organizuje spotkanie,

w którym biorą udział przedstawiciele tylko tych instytucji, które są w stanie udzielić wsparcia dziecku lub jego rodzinie.

Na poziomie 2. jest opracowywana szczegółowa procedura działań dla problemu, który został zgłoszony na poprzednim spotkaniu. Jeśli potrzeba dłuższego czasu na jego rozwiązanie, to na każdym comiesięcznym spotkaniu należy przedstawić bieżący stan działań.

Opis działań

- Identyfikacja problemu na poziomie szkoły, instytucji lub organizacji.
- Opracowanie przez członków grupy wspólnego kierunku działań na rzecz rozwiązania konkretnego problemu dziecka i jego rodziny. Doprecyzowanie zadań, z uwzględnieniem czasu na ich realizację oraz odpowiedzialnych za nie osób.
- Włączenie dziecka i jego rodziców w zaprojektowane działania.
- Realizacja i dokumentowanie (na poziomie każdej instytucji) zaplanowanych działań przez członków grupy wsparcia.
- Sprawdzanie efektywności przyjętych rozwiązań i możliwości ich modyfikacji.
- Ocena efektywności przyjętych rozwiązań i przedstawienie ich grupie wsparcia jako modelowych.

Przykład działań

Problem: dziecko/uczeń z niepowodzeniami edukacyjnymi zagrożony niedostosowaniem społecznym

Skład grupy wsparcia: przedstawiciele szkoły, poradni psychologiczno-pedagogicznej, ośrodka pomocy społecznej, policji, sądu.

Plan działania:

1. Dyrektor szkoły, instytucji lub organizacji, w porozumieniu z koordynatorem grupy wsparcia, zaprasza członków grupy w celu omówienia problemu dziecka.
2. Członkowie grupy opracowują wspólny kierunek działań na rzecz rozwiązania konkretnego problemu dziecka i jego rodziny. Doprecyzowują szczegóły zadań, z uwzględnieniem czasu na ich realizację oraz odpowiedzialnych za nie osób.
3. Włączenie dziecka i jego rodziców w zaproponowane działania poprzez przedstawienie oferty konkretnych działań (np. dla dziecka – pomoc

wolontariuszy w nauce, indywidualne zajęcia w zakresie terapii pedagogicznej i socjoterapii, zajęcia rozwijające jego zainteresowania; dla rodziców – indywidualne porady psychologa, wyznaczenie asystenta rodziny). Na tym etapie przewiduje się możliwość prowadzenia negocjacji zarówno z rodzicami, jak i z dzieckiem, w celu uświadomienia im konieczności zmian w obszarze edukacji i funkcjonowania społecznego.

4. Realizacja i dokumentowanie zaplanowanych działań przez konkretnych członków grupy wsparcia – zgodne z zaplanowanym na tym poziomie harmonogramem i wypracowanym sposobem dokumentowania.
5. Sprawdzanie efektywności przyjętych rozwiązań w wyniku analizy aktualnej sytuacji edukacyjnej dziecka oraz jego zachowania w różnych sytuacjach szkolnych i pozaszkolnych. Na tym etapie możliwa jest modyfikacja zaplanowanych działań.
6. Wszyscy członkowie grupy wsparcia zaangażowani w działania prowadzone na poziomie 2. dokonują oceny efektywności przyjętych rozwiązań i decydują o przedstawieniu ich jako modelowych na forum grupy lub zgłaszają uwagi i wątpliwości.

Etap czwarty – utworzenie lokalnego portalu internetowego

Lokalny portal internetowy powinien zawierać kompleksowe informacje o formach pomocy dziecku ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i jego rodzinie w środowisku lokalnym (przydatne linki, porady ekspertów, artykuły tematyczne, informacje dotyczące wdrażania modelu itd.). Portal powstaje równocześnie z wdrażaniem modelu.

Etap piąty – ewaluacja modelu

Koordynator grupy wsparcia dokonuje analizy dokumentów przebiegu procesu wsparcia w celu uzyskania informacji dotyczącej efektywności współpracy między instytucjami zaangażowanymi w zwiększanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi oraz wspieranie ich rodzin. Zebrane informacje dotyczące prowadzonych działań powinny być wykorzystane do sporządzenia raportu, który będzie podstawą do planowania działań samorządu w kolejnym roku budżetowym, oraz wniosków i rekomendacji.

Metodologię badań efektywności rozwiązań zastosowanych w modelu mogą opracować jednostki badawcze. Stworzy to podstawy rzetelności i obiektywności ich oceny.

Korzyści z wprowadzenia modelu

Dzięki wprowadzeniu modelu możliwe będą:

- racjonalne finansowanie edukacji przez jednostkę samorządu terytorialnego, efektywne wsparcie dla dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i ich rodzin;
- utworzenie koalicji na rzecz dzieci i młodzieży ze SPE i ich rodzin;
- promocja JST jako innowacyjnej jednostki samorządowej.

Zakończenie

Przedstawiony model to propozycja działań koalicyjnych na rzecz wspierania ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi i jego rodziny. Schemat, w zależności od specyfiki problemu, można uzupełnić, modelować, kreować w celu wdrożenia w konkretnym środowisku. W trakcie realizacji kolejnych etapów na terenie danej jednostki samorządu terytorialnego, warto zwrócić uwagę, jak ogromną rolę w strukturze samorządu oraz jego prawidłowym funkcjonowaniu odgrywają zasoby ludzkie i instytucjonalne oraz ich właściwe wykorzystanie w określonym celu.

Bibliografia i podstawa prawna

Bogdanowicz M., (1995), *Uczeń o specjalnych potrzebach edukacyjnych*, „Psychologia Wychowawcza” nr 3.

Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz.U. z 2013 poz. 532).